

CEF ARAşTIRMA RAPORU

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YURTDIşI İşTİRAKLERİ

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YURTDIŞI İŞTİRAKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ata Can Bertay
Yasemin Kılıçel
Rauf Safarov

Makaleye atıf yapmak için aşağıdaki bilgiler kullanılmalıdır:

*Bertay, A.C., Kılıçel, Y. & Safarov, R. (2021). Türkiye Bankacılık Sektörünün Yurtdışı İştirakleri
Center of Excellence in Finance Araştırma Raporu, Sabancı Üniversitesi.*

1. Giriş

Tarihsel olarak finansal sistemlerin temelini oluşturan bankalar ortaya çıktıkları ilk zamanlardan itibaren politik sınırların ötesinde aktivitelerde bulunmuşlardır (Dünya Bankası, Kutu 1.1, 2018). Bankaların ülkelerarası faaliyetleri yüzyıllar içerisinde çeşitli şekiller almış, bazı dönemlerde artarken, bazılarındaysa gerilemiştir. Özellikle son 40 yılda finansal sistemlerin yabancı yatırıma açılmasıyla pek çok ülkede ciddi şekilde artan yabancı banka sayıları ve varlıkları, 2007-2009 yılları arasındaki küresel finansal krizle geçici olarak sekteye uğrasa da uluslararası bankacılık güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir (Claessens ve van Horen, 2015). Küresel finansal kriz sonrasındaki dönemin en önemli özelliklerinden biri, yüksel gelir grubundaki OECD üyesi ülkelerin bankalarının uluslararası ayak izleri azalırken, kalkınmakta olan ülkelerin bankalarının uluslararası varlıklarını yabancı banka iştirakleriyle artırması olmuştur (Dünya Bankası, 2018).

Bu raporda küresel finansal kriz sonrasında Türkiye’de yerleşik bankaların yurtdışı iştirakleri incelenmiştir. Türkiye’nin daha çok ülkede faaliyet gösterip, varlıklarını artıran yurtdışı iştirakleriyle uluslararasılaşan bankacılık sektöründe nasıl eğilimler olduğu, kamu ile özel bankalar arasındaki davranış farklılıkları belgelenmiştir. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verileri kullanılarak yurtdışı iştiraklerin son 13 yıllık seyri ve olası sonuçları değerlendirilmiştir. Özellikle son 10 yılda, kalkınmakta olan ülkelerin bankalarının yurtdışı varlıklarını ve iştiraklerini artırmaları göze çarpan bir durumdur. Türkiye bankacılık sektörü de bu eğilimin dışında kalmamış, 2009 yılında 25 milyar doların altına düşen yurtdışı iştiraklerin toplam varlıklarını 2018’de 40 milyar dolara kadar çıkarmıştır.¹

Bankaların uluslararasılaşması karlılığı ve verimliliği artırma, riskleri yayma gibi fırsatlarla beraber yurtdışı iştiraklerde daha fazla risk alma, hedef ülkelerdeki makroekonomik şoklardan etkilenme gibi riskleri de beraberinde getirir. Bu sebeple özellikle 1990’lardan sonra zenginleşen akademik uluslararası bankacılık literatürü, uluslararasılaşmanın sonuçları açısından oldukça karışık sonuçlar içermektedir. Örneğin, Garcia-Herrero ve Vazquez (2013) yüksek gelirli sekiz ülkenin uluslararası bankalarının riske göre ayarlanmış getirilerinin diğer bankalara oranla daha yüksek olduğunu bulmuştur. Diğer bazı araştırmalar ise bankaların uluslararasılaşmasının daha yüksek ortalama fonlama maliyetleri (Bertay vd., 2016) ve daha düşük piyasa değerlemeleri ve özkaynak getirileriyle ilişkili

ilişkili olduğunu göstermiştir (Bertay vd., 2019). Uluslararasılaşmanın risk ile ilişkisini inceleyen ampirik araştırmalarda da karışık sonuçlar bulunmaktadır. Örneğin, Berger vd. (2017), uluslararasılaşma ile banka riski arasında pozitif ilişki bulurken, Bertay vd. (2019) anlamlı ve tutarlı bir ilişki bulamamıştır. Dolayısıyla bankacılık sektöründeki uluslararasılaşmayla ilgi çeşitli araştırmalar ve farklı sonuçlar, bağlamsal ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır. Yabancı bankaların bir ülkede operasyon yürütmesinin faydası olduğu gibi ekonomik ve finansal şokları farklı coğrafyalara da taşımaları adına risk teşkil ettiğini belirten geniş bir literatür bulunmaktadır (Anginer vd., 2017; Claessens ve van Horen, 2012; Jeon vd., 2013).

Yabancı bankaların bir ülkede bulunmasıyla ilgili yapılan araştırmaların genelinden çıkartılabilecek sonuç, konunun bölgesel, ülke veya banka bazlı ve bağlamsal olarak ele alınması gerektiğidir. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankaların yerli bankalardan daha iyi performans gösterdikleri ve ana bankanın ülkesiyle ev sahibi ülkenin demografik olarak yakın olmasının karlılığı artırdığı gözlemlenmiştir (Claessens ve van Horen, 2013). Bu açıdan vaka analizi araştırmalarıyla ülkelerarası araştırmaların farklı sonuçlar verebildiği ve bu bağlamda ülke ve durum bazında araştırmaların faydalı olacağı söylenebilir. Türkiye bankacılık sektöründeki yabancı ve yerli bankaların 2005-2011 yılları arasındaki karşılaştırılmasına dayanan araştırmaya göre, yerli bankaların Türkiye’de daha karlı olduğu ama sermaye yeterlilik oranının yabancı bankalarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2013).

2. Türkiye Bankacılık Sektörü ve Yurtdışı Banka İştirakleri Hakkında Arka Plan

Türkiye ve dünyadaki liberal eğilimler ve dışa açılmalarla birlikte 1980 sonrasında Türkiye’de yabancı bankaların şube açması veya Türkiye’de faaliyet göstermesi kolaylaşmıştır (Akgüç, 2007). 1990’larda Türkiye’de gerçekleşen kapsamlı bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmasıyla, banka reformu sadece bankacılık sektörünün bir temizlemeden geçip yapılandırılmasının ötesinde sermaye birikiminin geliştirilmesinde rol oynamıştır (Gültekin-Karakaş, 2009). Bu yapılandırma sürecinde yabancı bankaların Türkiye’deki bankacılığa katılımı bankacılık sektöründe merkezileşme yaratmıştır.

Bu vesileyle 1980 yıllarında sayısı 4 olan yabancı bankalar, 1991 yılında 24’e yükselmiş ve 2001 yılındaki

¹ Verileri olası enflasyon etkilerinden arındırmak için rapor boyunca sabit 2012 Amerikan doları kullanılmıştır. GSYH deflatörü FRED veri setinden alınmıştır (US BEA, 2021).

krizden önce yabancı bankaların sayısı 21 olmuştur (Akgüç, 2007). 2001 bankacılık krizi, bankaların değerlerine, özelleştirme politikasına, Türkiye'nin dışa açıklık oranının artmasına, finans sektöründe birleşme ve satın alma eğilimlerine, yabancı sermayenin bankacılık sektörüne geliş ve örgütlenme biçimine etkisi olmuştur (Akgüç, 2007). Bu bağlamda kriz dönemlerinde yabancı bankaların etkilerinin önemli konularda olduğu görülmektedir. Yabancı bankaların etkileri sadece kriz dönemleriyle sınırlı kalmamaktadır. Yabancılar satılan Türk bankalarının karlılığının arttığı ve özellikle CEO, kurul üyesi veya yönetici konumlarına yabancıların geçmesinin pozitif etkileri olduğu öne sürülmüştür (Polovina ve Peasnell, 2015).

Bankaların yurtdışındaki aktivitelerini arttırması yükselen bir bankacılık eğilimi halini almıştır (Peek, et al., 1999). Özellikle 1990'ların sonlarından itibaren bankacılık sektöründe çok uluslu bankacılığın öneminin artması ve gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka varlıklarının %26'dan %46'ya çıkması uluslararasılaşmanın etkilerini göstermektedir (Anginer vd., 2017). Kimi zaman yerli bir bankayı alarak, şube açarak veya yeni bir iştirakte bulunarak çok uluslaşan bankalar ülke ekonomilerine ve finansal sektörlerine etki etmektedirler.² Bu etkinin miktarı veya pozitif ya da negatif olması ülkeden ülkeye değişebilmektedir.

Hem hedef hem de kaynak ülkeler için yabancı iştiraklerin bankacılık sektöründe önemli bir yeri olmasına karşın Türkiye bankalarının yurtdışı iştirakleri üzerine yapılmış detaylı ve kapsamlı bir makale bulunmamaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'deki 150 yıllık tarihini göz önüne alınca Türkiye'nin yurtdışı iştiraklerle yabancı ülkelerdeki faaliyetinin analiz edilmesi hem yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetleriyle karşılaştırılması adına hem de bu

aktivitelerin ileride yurtiçinde yaratabileceği problemleri değerlendirebilmek için önemlidir. Bir sonraki bölümde Türkiye bankacılık sektörünün yurtdışı iştirak verisi betimlenecek ve incelenecektir.

3. Veri Kümesi ve Analiz:

3.1 Veri ve Betimleyici İstatistikler

Bu raporda ana bankalar Türkiye'de yerleşik, kendi sermayeleri olan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) düzenleme ve denetlemelerine tabii ve bilançolarına konsolide ettikleri yurtdışı iştiraklerinin bilanço verilerini paylaşan bankalardır. Yurtdışı banka iştiraklerinin analizi için kullanılan veriler TBB'nin (Türkiye Bankacılık Birliği) Bankalarımız kitaplarından alınan panel veri kullanılarak hazırlanmıştır. Zaman çizelgesi olarak 2008 krizinden başlayarak 2020 verisini içeren bir şekilde analiz yapılmıştır. 2013'ten sonra değişen formata göre düzeltildikten sonra devlet bankaları, yerli ve yabancı özel bankaların verileri kullanılarak yabancı iştirak sayılarındaki değişim, yabancı iştiraklerin 1) kar oranları, 2) ana bankanın aktivitelerindeki varlık büyüklüğü ve faiz gelirlerindeki önemleri ve 3) özkaynak yeterlilikleri incelenmiştir.

Türkiye'de yabancı bankaların aktiviteleri arttığı gibi Türkiye bankalarının da yurtdışında etkinlikleri artma eğilimi göstermiştir. 2020 yılında, Türkiye'deki aktif büyüklüğü bakımından en büyük 10 bankanın 9'u yurtdışı iştiraklerine sahip bankalardır. Yurtdışı banka iştiraki sahibi Türk bankalarının büyüklüğünü göz önüne alınca, yurtdışı iştiraklerin sayısının ve kompozisyonunun değişmesinin sektör bazında da önemli etkilerinin olması beklenebilir.

² Bu raporda yalnızca yurtdışı iştiraklere odaklanılmış. Yurtdışı şubeler yeterli bilanço verisi olmadığı için analizin dışında tutulmuştur

Tablo 1. Türkiye Bankalarının Yurtdışı İştiraklerindeki Değişimler

Yıl	Ana Banka	Kamu Bankası	Özel Banka	Hedef Ülke	Toplam Yurtdışı İştirakleri	Kamu Bankası Katılımları	Özel Banka Katılımları
2008	16	3	13	13	35	8	27
2009	13	3	10	12	30	8	22
2010	13	3	10	13	36	7	29
2011	13	3	10	13	37	7	30
2012	13	3	10	13	34	6	28
2013	13	3	10	13	35	6	29
2014	13	3	10	14	34	6	28
2015	11	3	8	16	35	9	26
2016	11	3	8	16	34	9	25
2017	11	3	8	17	34	11	23
2018	11	3	8	17	36	13	23
2019	11	3	8	17	35	13	22
2020	11	3	8	17	36	13	23

Tablo 1, 2008-2020 yılları arasında ne tür ana bankaların kaç farklı hedef ülkede kaç tane yurtdışı iştiraki olduğunu göstermektedir. Türkiye Bankacılık sektörüne bakılınca yurtdışı iştiraklerin sayılarında ciddi bir değişiklik olmamıştır, küresel finansal krizin yaşandığı 2008 yılında 35 olan yurtdışı iştirak sayısı oynaklık gösterse de 2020 yılında 36 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2008 yılında 13 olan farklı hedef ülke sayısı 2014 sonrasında 17'ye kadar yükselmiştir. Yurtdışı iştiraki olan ana banka sayısında azalma söz konusudur, 2008 yılında 16 bankanın yurtdışı iştiraki varken bu sayı 2020 yılında 11'e düşmüştür. Yurtdışında iştiraklerle aktif banka sayısındaki bu düşüş kompozisyonel bir değişikliğe de işaret etmektedir. Özel bankaların yurtdışı iştirak sayısı 2011 yılında 30'dan 2019 yılında 22'ye kadar gerilerken, kamu bankalarının yurtdışı iştiraklerinin sayısı 2012 yılında 6'dan 2020 yılında 13'e yükselmiştir. Dolayısıyla son yıllarda yurtdışı aktivitelerinde kamu bankaları öne çıkmıştır.

Bu rapordaki analiz için kullandığımız veri setinin betimleyici istatistikleri Tablo 2'de görülmektedir.³ Son 13 yılda Türkiye bankalarının 61 yurtdışı iştirakinden 451 gözlem mevcuttur. Bu iştiraklerin ortalama büyüklüğü 1 milyar dolara yakındır, ortanca iştirak ise 250 milyon

dolar varlığına sahiptir. Ana banka aktif büyüklüklerinin ağırlıklı ortalamasının 69,7 milyar dolar olduğu göz önüne alındığında yurtdışı iştiraklerin ana bankalara göre çok büyük olmadıklarını söylemek mümkündür. Ancak yurtdışı katılımların özkaynak toplam aktif oranları %24,8 (ortanca %18) olup %10,5'e eşit ana banka özkaynak oranının oldukça üstündedir. Dolayısıyla negatif özkaynaklı bazı yurtdışı iştirakleri olmasına rağmen Türkiye bankalarının yurtdışı iştiraklerinin oldukça yüksek özkaynak toplam aktif oranları olduğu görülmektedir. Buradan ortalama bir yurtdışı iştirakin olası zararlara karşı görece güvende olduğu ve ana bankadan ciddi bir özkaynak desteğine ihtiyaç duymayacağı sonucu çıkarılabilir. Yine Tablo 2'de yurtdışı iştiraklerin faiz gelirlerinin aktiflere oranı (ortalama %4,4) ana bankalardan (ortalama 3,8%) fazla olmasına karşın yurtdışı iştiraklerin aktif karlılık oranlarının (ortalama 0,9%) ana bankaların konsolide karlılıklarının (1,5%) gerisinde kaldığı görülmektedir.

³ Veri setindeki uç gözlemlerin etkisini azaltmak için Tablo 2'de %1'lik dilimin altı ve %99'luk dilimin üstündeki değerlerin yerine veri setindeki en yakın değerler konulmuştur.

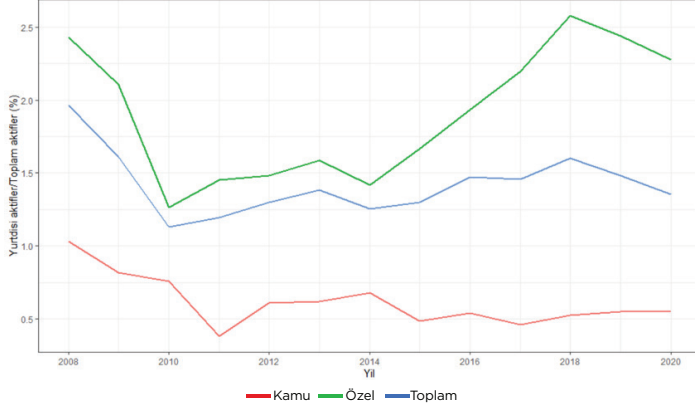
Tablo 2. Betimleyici İstatistikler

	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Ortanca	En Düşük	En Yüksek
Yurtdışı Katılım Aktifleri (bin dolar, 2012 sabit)	451	976.845	1.852.097	250.120	10,33	12.486.941
Ana Banka Aktifleri (bin dolar, 2012 sabit)	451	69.700.259	37.464.017	80.797.997	844.348	123.960.348
Ana Banka Özkaynak Oranları	451	%10,5	%1,6	%10,7	%5,7	%15,5
Yurtdışı Katılımlar Özkaynak Oranları	451	%24,8	%17,9	%18,0	-%24,1	%64,3
Ana Banka Aktif Karlılık Oranları	451	%1,5	%0,5	%1,5	-%0,3	%2,8
Yurtdışı Katılımlar Aktif Karlılık Oranları	451	%0,9	%1,4	%0,7	-%2,5	%4,2
Ana Banka Faiz Gelirlerinin Aktiflere Oranı	451	%3,8	%0,7	%3,8	%1,8	%6,4
Yurtdışı Katılımlar Faiz Gelirlerinin Aktiflere Oranı	451	%4,4	%2,3	%4,0	%0,0	%12,3

3.2 Yurtdışı İştiraklerdeki Eğilimler

Bu bölümde Türkiye bankacılık sektörünün yurtdışı iştiraklerinin son 13 yılda göstermiş olduğu eğilimler ve kamu ve özel bankaların gösterdiği farklılıklar ele alınacaktır.

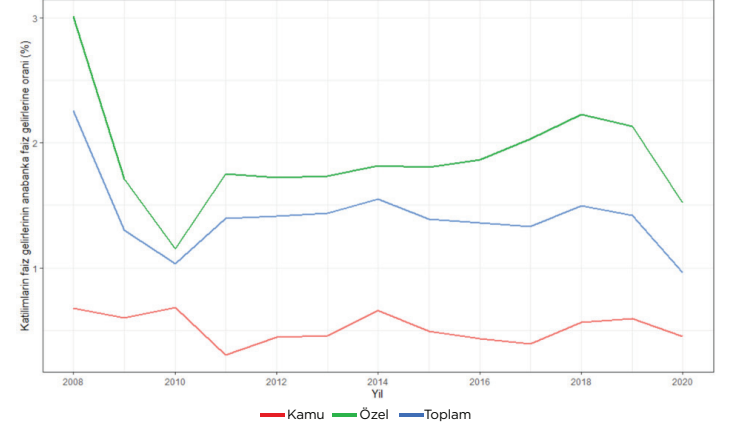
Şekil 1. Türk Bankalarının Yurtdışı Aktiflerin Toplam Aktiflere Oranı

Şekil 1, kamu bankaları ve özel bankaların yurtdışı iştiraklerindeki aktiflerinin, yurtdışında iştiraki olan bankaların toplam aktiflerine oranı göstermektedir. Yurtdışı iştirakler özel bankalarının aktiflerinin %1,25 ila %2,5'ini oluştururken, kamu bankalarında bu oran özellikle küresel finansal kriz sonrası %1'in altında seyretmiştir. Şekil 1'de küresel finansal krizin Türkiye bankalarının yurtdışı iştiraklerinin görece büyüklüklerini oldukça gerilediği görülmektedir. 2010 yılı sonrasında kamu bankalarının yurtdışı iştiraklerinin görece büyüklükleri yatay seyretse de özellikle 2014 sonrasında özel bankaların yurtdışı iştiraklerinin görece büyüklükleri artmıştır. Bu süreçte özel bankaların yurtdışı iştirak sayılarının gerilediği hatırlanırsa görece bir konsolidasyondan bahsetmek mümkün olur. Son olarak 2018 yılında Türkiye'de yaşanan döviz krizi sonrasında yurtdışı iştiraklerin büyüklüklerinde gerileme görülebilir. Genel olarak bakıldığında, yurtdışındaki aktifler bankaların toplam aktiflerinin yaklaşık 1,5%'lik kısmını oluşturmaktadır. Bu oran özel bankalarda daha yüksek, kamu bankalarında ise daha düşüktür. Kamu bankalarındaki bu durum kamu bankalarının özellikle son yıllarda yurtiçindeki aktif büyüklüklerini artırmasıyla açıklanabilir.

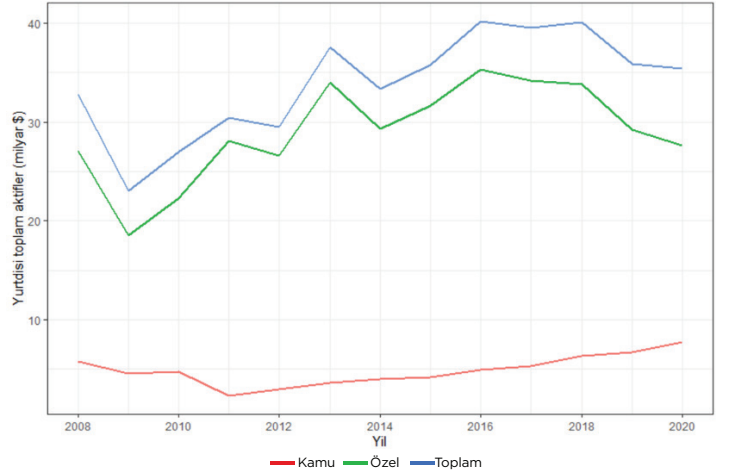
Yurtdışı iştiraklerin toplam faiz gelirlerinin toplam kamu veya özel banka faiz gelirlerine olan oranı Şekil 2'de gösterilmiştir. 2008 yılı itibariyle faiz geliri oranında keskin bir düşüş gözlenmektedir ve bu durumun yaşanmış olan finansal krizden kaynaklanma ihtimali yüksek gözükmemektedir. Kamu bankaları, 2010 yılında iştiraklerinden elde ettikleri faiz geliri oranlarında azalma yaşarken, özel bankalar iştirakleriyle faiz gelirinden daha fazla katkı sağlamışlardır. Bankacılık

Şekil 2. İştiraklerin Faiz Gelirlerinin Ana Banka Faiz Gelirlerine Oranı

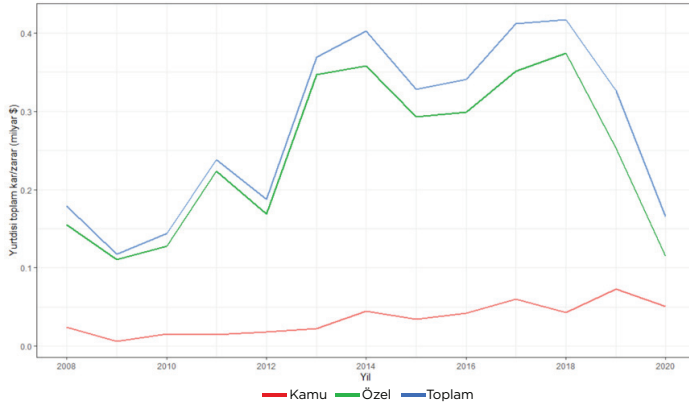

sektörünün geneli açısından bakılınca özel banka iştiraklerinin faiz oranı bakımından kamu bankalarının iştiraklerine göre daha fazla bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir. 2020 yılında Covid-19 kriziyle beraber küresel finansal kriz kadar olmasa da görece bir faiz geliri kaybından söz edilebilir.

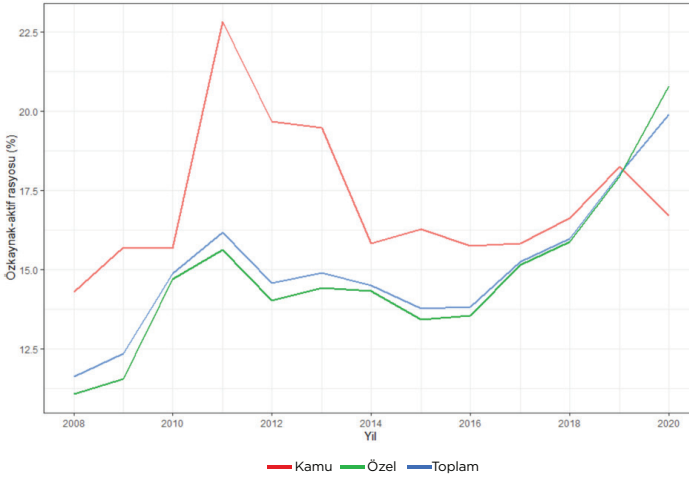
Şekil 3. Yurtdışı Toplam Aktiflerdeki Değişimler

Önceki şekillerde yapılan görece varlık büyüklüklerinin analizi, son yıllardaki önemli bazı değişiklikleri maskeleyebilmektedir. Şekil 3, Türk bankalarının yurtdışı toplam aktiflerinin değişimini göstermektedir. Bu değişimlere bakıldığında yurtdışı aktiflerinin büyük bir kısmının özel bankalara ait olduğu görülmektedir. Ancak kamu bankalarında da 2011'den sonra doğrusal bir artış görülmektedir, kamu bankalarının yurtdışı iştiraklerindeki aktiflerinde 2011'den 2020'ye kadar olan 9 senelik süre zarfında yıllık ortalama %15 büyümeye gerçekleşmiştir. Kamu bankalarının yurtdışı katılımlarındaki bu büyümenin ne denli yüksek olduğunu aynı 9 senelik süre zarfında özel bankaların yurtdışı katılımlarında ortalama %1 büyümeye gerçekleşmesine bakarak anlamak mümkündür. Tablo 1'de gördüğümüz üzere, 2011 sonrasında kamu bankalarının yurtdışı katılımlarında sayısal bir artış gözlemlenmektedir ki bu da kamu bankalarının yurtdışı katılımlarının aktif büyümelerini açıklamaktadır.

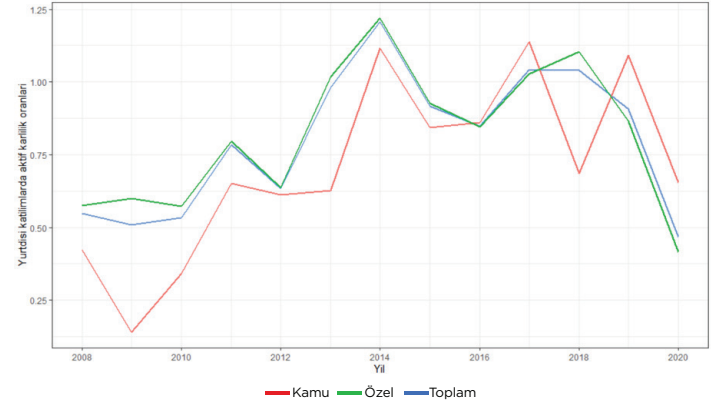
Şekil 4. Yurtdışı Toplam Kar/Zarar Değişimleri

Yurtdışı iştiraklerinin toplam karları sabit dolar cinsinden Şekil 4'te gösterilmiştir. Burada da özel bankaların büyüklüğüyle ilişkili toplam karlarının kamu bankalarına göre yüksek olduğu gözlenebilir. Ancak özellikle 2018 sonrası özel bankaların toplam karları 350 milyon dolardan 2020 yılında neredeyse 100 milyon dolara gerilemiştir. Kamu bankalarının yurtdışı iştirak karları ise 2009 sonrası bazı yıllarda gerçekleşen hafif düşüşler dışında düzenli olarak artmıştır ki kamu bankalarının aktif büyüklüklerinin de arttığı göz önüne alınırsa bu şaşırtıcı değildir. Bütün bu artışlara rağmen kamu bankalarının toplam yurtdışı iştirak karları 2020 yılında 50 milyon dolar civarında seyretmektedir.

Şekil 5. Türk Bankalarının Yurtdışı İştiraklerinin Özkaynaklarının Aktiflere Oranı

Yurtdışı iştiraklerin ortalama özkaynak toplam aktif oranlarına bakıldığında (Şekil 5), kamu bankalarının yurtdışı katılımlarının özkaynaklarının aktiflerine oranla özel bankalardan daha fazla olduğu gözlenmektedir, ancak bu durum 2020 yılında özel bankalar lehine değişmiştir. Küresel finansal kriz sonrasında hem kamu bankalarında hem de özel sermayeli bankalarda özkaynak oranları artış göstermiştir, bunun küresel finansal kriz sonrasında uygulanan risk yönetimi düzenlemelerinin bir sonucu

olması muhtemeldir. Aynı şekilde 2016 sonrası, Türk ekonomisinin sıkıntı yaşamaya başladığı dönemde özel bankaların yurtdışı iştiraklerinin özkaynak oranlarında ciddi bir artış görülmektedir.

Şekil 6. İştiraklerin Aktif Karlılık Oranı

Son olarak, Şekil 6'da yurtdışı iştiraklerin aktif karlılık oranları gösterilmiştir. Yurtdışı iştirak karlılıkları küresel finansal kriz sonrası 2014 yılına kadar düzenli bir artış göstermiş ve 2014 yılında ortalama aktif karlılık oranı %1'in üzerine çıkmıştır. Özel banka yurtdışı iştiraklerinin karlılık oranları 2016'ya kadar düzenli olarak kamu bankalarında daha yüksek gerçekleşmiştir. Ancak 2016 sonrası yurtdışı ayak izlerini artıran kamu bankası karlılıklarının sayıları azalan özel banka yurtdışı iştirak karlılıklarını yakaladığı söylenebilir. Nitekim ortalama kamu yurtdışı iştirak karlılıkları 2019 ve 2020 yılında özel bankaların üzerinde gerçekleşmiştir.

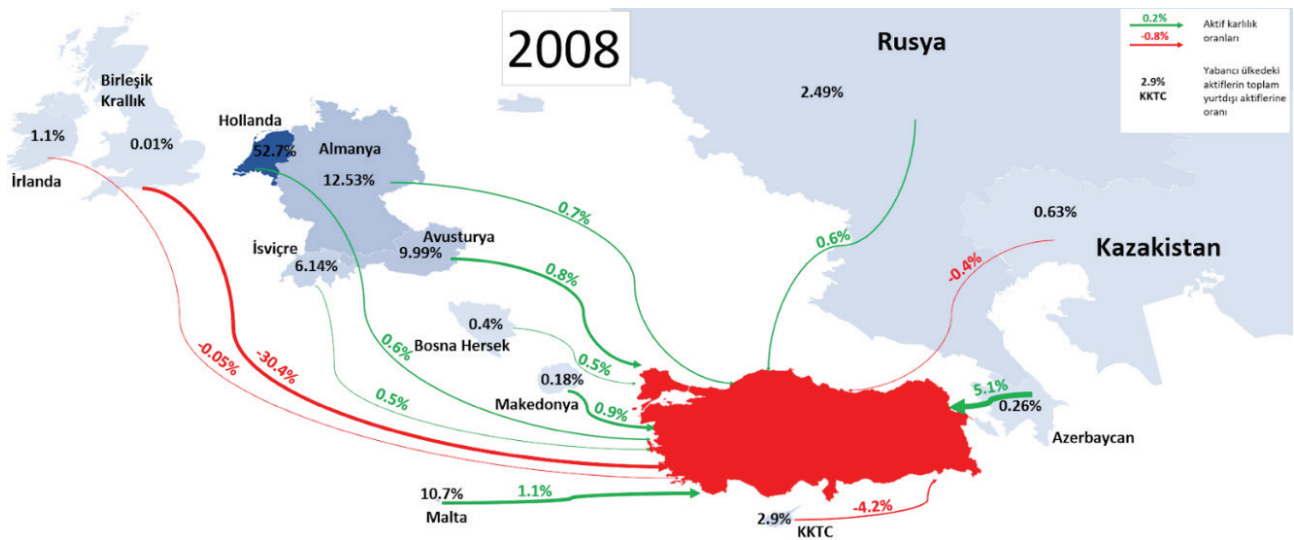
3.3 Yurtdışı İştiraklerinin Ülkeler Bazında Dağılımı

Türk bankalarının iştiraklerinin bulunduğu ülke sayısının yıllar içerisinde artış göstermiş olması bankacılık sektöründeki uluslararasılaşma eğilimindeki artışı göstermektedir. Türk bankalarının iştirak açtığı ülkeler genel olarak Batı Avrupa, Balkanlar ve Eski Sovyet ülkeleri olarak kategorize edilebilir. Bu kategorizasyon içerisinde Batı Avrupa ülkelerinin yüksek sayılabilecek bir Türk nüfusuna sahip olması göz önüne alınması gereken bir faktör olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda Balkanlar'daki ülkelerin Türkiye'ye siyasal ve kültürel yakınlığı olduğu ve tarihsel bağlardan kaynaklanan demografik ve kültürel faktörlerin bankacılık sektörüne de etki ettiği söylenebilir. 2008-2020 yılları 6 yıllık üç periyoda ayrılarak analiz edilmiş olan iştirak dağılımlarından ana bankaların stratejik olarak ülke seçimlerindeki eğilimler gözlenebilmektedir.

Yıllar içerisinde Türkiye'nin yurtdışı katılımlarının nasıl değiştiğini görmek adına 2008, 2014 ve 2020 yılları için haritalar sunulmuştur. Bu haritalarda, o sene

içinde Türkiye bankalarının hangi ülkelerde yurtdışı katılımlarının bulunduğu gösterilmiştir. Aynı zamanda, her ülke için iki gösterge ele alınmıştır. Bunlardan ilki, hedef ülkedeki Türk bankalarının yurtdışı katılımlarındaki aktiflerinin, Türk bankalarının o sene içinde yurt dışındaki toplam katılım aktiflerinin yüzde kaçını oluşturduğudur. Bu sayede, o ülkenin Türk bankalarının yurtdışı finansal iştiraklerinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu göstergeyi elde etmek için, belirli bir yıl için belli bir ülkedeki bütün Türk bankalarının yurtdışı katılımlarının aktiflerinin, Türkiye'nin bütün yabancı ülkelerdeki toplam yurtdışı katılımlarındaki aktiflerine oranına bakılmıştır. Bu gösterge ülkelerin üzerinde yüzde olarak belirtilmiştir. İkinci önemli gösterge ise, belli bir ülkedeki katılımların karlılık oranlarını göstermektedir. Bunun için, her ülkede bulunan yurtdışı katılımlarının aktif kar oranları gösterilmiştir. Bu göstergeyi elde etmek için, o sene içerisinde belli bir ülkede bulunan Türk bankalarının yurtdışı katılımlarının toplam kar ve zararlarının o ülkede bulunan Türk bankalarının yurtdışı katılımlarının toplam aktiflerine olan oranına bakılmıştır. Böylece, genel olarak, ülkelerdeki yurtdışı katılımların karda veya zararda olduğu görselleştirilmiştir. Bu gösterge, yurtdışı katılımlarının bulunduğu ülkelerden Türkiye'ye doğru giden oklar üzerindeki oranlar ile gösterilmiştir.

Harita 1. 2008 Yılı Yurtdışı İştirak Dağılımı

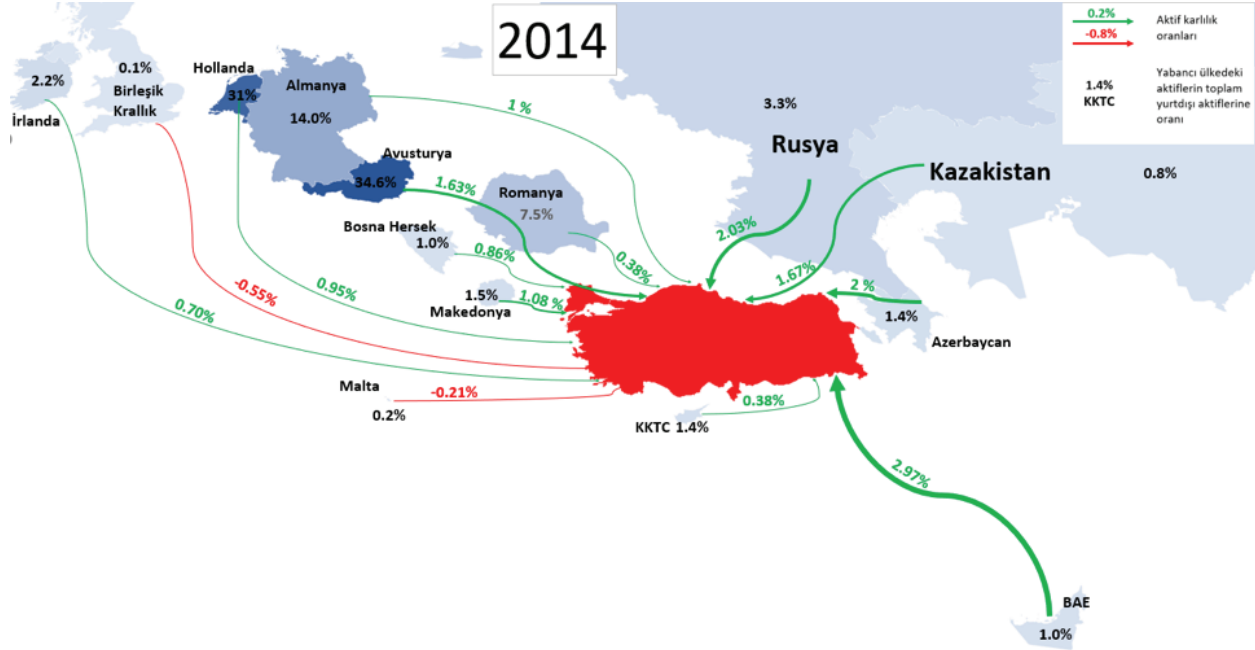

Harita 1, küresel finansal krizin olduğu 2008 yılını göstermektedir. Bu dönemde Türkiye'nin yurtdışı katılımlarının büyük bölümü Batı Avrupa'da Birleşik

Krallık, İrlanda, Hollanda, Almanya, Avusturya, İsviçre ve Malta gibi finansal merkez ya da vergi cenneti olan ülkelerde bulunmaktadır. Bu ülkeler Türkiye'nin toplam yurtdışı katılımlarının %93'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Bu ülkelerin bazılarının (Hollanda, Almanya, Avusturya) Türk nüfusunun kayda değer olması dolayısıyla, Türk yurtdışı katılımlarının merkezi haline gelmiş olması mümkündür. İkinci kategori olan Balkanlar ele alındığında, Bosna-Hersek ve Makedonya'da Türkiye'nin yurtdışı katılımları olduğu görülmektedir. Bu katılımlar genel olarak Türkiye'nin yurtdışındaki katılımlarının çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır (yaklaşık %0,6). Post-Sovyet ülkeler olarak Rusya, Kazakistan ve Azerbaycan'da Türk banka katılımları bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki yurtdışı katılımlar, Türkiye'nin toplam yurtdışı katılımlarının yaklaşık %3,4'ünü oluşturmaktadır. Son olarak, bu kategorilerde olmayan, fakat yurtdışı katılımlarına ev sahipliği yapan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ise toplam yurtdışı katılımlarının yaklaşık %3'üne sahip durumdadır. İlerleyen yıllarda Türkiye bankalarının yurtdışı iştiraklerinin büyümesiyle KKTC'nin yurtdışı iştiraklerindeki payı 2020 yılında %1'in altına inmiştir. 2008 yılı küresel kriz sebebiyle yurtdışı iştiraklerin karlılıklarının oldukça düşük olduğu bir yıl olmuştur. Öyle ki Birleşik Krallık'taki aktif karlılığı -%30 olarak gerçekleşmiştir. Bütün ülkeler arasında %1 aktif karlılık oranını ise sadece Malta ve Azerbaycan geçebilmiştir.

Harita 2, 2014 yılı için Türkiye'nin yurtdışı katılımlarını göstermektedir. Genel olarak coğrafi genişlemenin söz konusu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda genel

Harita 2. 2014 Yılı Yurtdışı İştirak Dağılımı

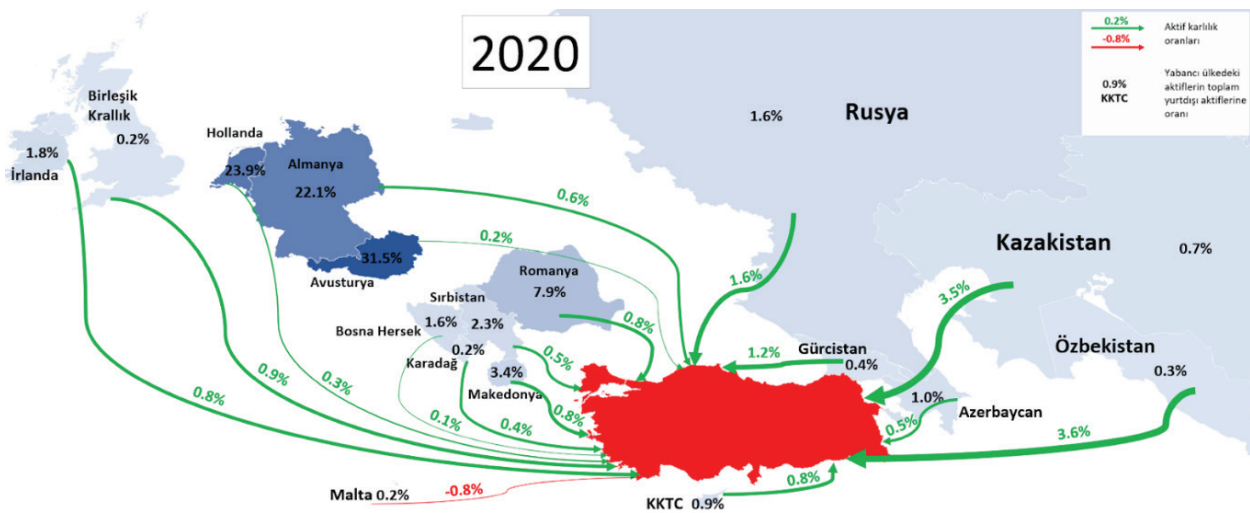

hatları ile yurtdışı katılımlarının 2008'deki kategorilerle tutarlı olduğu görülmektedir. Birleşik Krallık, İrlanda, Hollanda, Almanya, Avusturya ve Malta toplamda yurtdışı katılımlarının %82'den fazlasını kapsamaktadır. Ancak bu oran, 2008 yılındaki orana nazaran daha düşük kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin 2014 senesi itibariyle, 2008 senesinde yatırımı olmayan kalkınmakta olan ülkelere açıldığını göstermektedir. Balkanlar'da 2008 yılından farklı olarak Makedonya ve Bosna-Hersek'in yanı sıra Romanya'da da yeni katılımlar olduğu görülmektedir. Balkanlar'daki katılımların toplam katılımların %10'unu oluşturduğu görülmektedir. 2008 yılındaki %0,6'lık oran düşünüldüğünde büyük bir artıştan bahsedilebilir. Türkiye'nin 2008 ve 2014 yılları arasında Balkanlar'daki finansal varlığının arttığı gözlemlenmektedir. Post-Sovyet ülkeler olan Rusya, Kazakistan ve Azerbaycan 2014 yılında Türkiye'nin toplam yurtdışı katılımlarının %5,5'ini oluşturmaktadır.

Bu, 2008 yılındaki oran olan %3,4'e nazaran yüksek kalmaktadır. Bunlar haricinde, Türkiye'nin KKTC'de %1,4'lük, Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) ise %1'lik yurtdışı iştirak varlığına sahip olduğunu gözlemlenmektedir.

Karlılık oranlarına bakıldığında, ortalama kar oranlarının 2008 yılına nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. 2014 yılındaki kar oranlarındaki artış, 2008 yılındaki küresel finansal krizin karlılık oranlarını düşürmüş olması ile açıklanabilir. Bunun dışında, sadece Birleşik Krallık ve Malta'da katılımların zarar ettiği, geri kalan ülkelerde ise kar ettiği görülmektedir. Finansal merkezlerdeki ve Balkanlar'daki katılımların karlılık oranlarının post-Sovyet cumhuriyetlerdeki karlılık oranlarına kıyasla daha düşük olduğu göze çarpmaktadır. Post-Sovyet ülkeleri ile Birleşik Arap Emirlikleri, 2014 yılında Türk bankaları için yurtdışı katılımları bağlamında en karlı olan ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

Harita 3. 2020 Yılı Yurtdışı İştirak Dağılımı

Son olarak, Harita 3, Covid-19 salgınının yaşandığı 2020 yılında Türkiye bankalarının yurtdışı iştiraklerini göstermektedir. Önceki yıllara göre iştiraklerin daha fazla ülkede bulunduğu görülmektedir. Finansal merkezlerin bulunduğu Birleşik Krallık, İrlanda, Hollanda, Almanya, Avusturya ve Malta, Türkiye bankalarının toplam yurtdışı iştiraklerinin yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır. Bunun haricinde, en önemli artışın Balkanlar'daki katılımlarda olduğu gözlemlenmektedir. Sırbistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Romanya ve Makedonya'daki yurtdışı katılımlar, toplam yurtdışı katılımların %15'ten fazlasını oluşturmaktadır. Bu oran, 2008 yılında %0,6, 2014 yılında ise %10'dur. Post-Sovyet ülkeleri olan Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan ve Azerbaycan toplam yurtdışı katılımlarının %4'ünü oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında, 2020 yılı için Türkiye'nin Balkanlar ve post-Sovyet ülkelerde, finansal genişleme gözlemlenmektedir. Karlılık oranlarına bakılınca Malta dışındaki bütün ülkelerdeki katılımların kar ettiği görülmektedir. 2014 yılında olduğu gibi, en karlı yurtdışı katılımlarının post-Sovyet ülkeler olduğu söylenebilir.

| 4. Sonuç

Bu raporda Türkiye bankacılık sisteminin yurtdışı iştiraklerinin son 13 yıldaki gelişimi ve coğrafi yayılımı ile finansal sonuçlarındaki eğilimler ele alınmıştır. Küresel kriz sonrasında yüksek gelirli ülkelerden gelen uluslararası bankaların pek çok ülkeden çekildiği bir ortamda Türkiye bankaları yurtdışı iştiraklerini daha fazla ülkeye yaymış ve varlıklarını artırmıştır. Ancak özel bankalar ve kamu bankaları arasında bir takım farklılıklar gözlemlenmiştir. Özel bankaların iştirak sayıları azalırken, kamu bankaları hem iştirak ve aktif oldukları ülke sayısı, hem de yurtdışı varlıklarını düzenli olarak artırmıştır. Yurtdışı banka iştiraklerinin özkaynak toplam aktif oranlarının ana bankalarının bir hayli üzerinde olması, bu iştiraklerin gelecekte hedef ülkelerde yaşanabilecek sorunların ana bankalar üzerinden Türkiye bankacılık sistemine büyük etki etmesinin önüne geçmesini sağlayabilir. Bunun dışında, yurtdışı iştiraklerin görece düşük aktif karlılık oranları gelecek araştırmalarda daha detaylı bir şekilde ele alınmalıdır.

Türkiye bankacılık sisteminin yurtdışı iştiraklerinin büyük bölümü, coğrafi ve kültürel yakınlık bulunan ülkelere aittir. Bu durum asimetrik enformasyon problemini azaltacağı için banka riskliliği için olumlu olacaktır. Ancak kamu bankalarının son dönemde artan yurtdışı aktiviteleri, yurtdışında da gerçekleştirilecek politik ve verimsiz kredi vermeye

dönüşürse, gelecek dönemde yüksek özkaynak oranlarına rağmen finansal istikrar sorunlarına sebep olabilir. Bu sebeple, düzenleyici ve denetleyici kurumların yurtdışı iştiraklerdeki faaliyetlerle yakından ilgilenmesi ve hedef ülkelerdeki muadilleriyle iletişim kanallarını açık tutmaları çok önemlidir.

Kaynaklar

- Akgüç, Ö., 2007. Türkiye’de yabancı bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* 36, 6-17.
- Anginer, D., Cerutti, E., Peria, M.S.M., 2017. Foreign bank subsidiaries' default risk during the global crisis: what factors help insulate affiliates from their parents? *Journal of Financial Intermediation* 29, 19-31.
- Berger, A.N., El Ghoul, S., Guedhami, O., Roman, R.A., 2017. Internationalization and bank risk. *Management Science* 63, 2283-2301.
- Bertay, A.C., Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H., 2016. Should cross-border banking benefit from the financial safety net? *Journal of Financial Intermediation* 27, 51-67.
- Bertay, A.C., Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H., 2019. Are international banks different? Evidence on bank performance and strategy. *BIS Working Papers* 790, Bank for International Settlements.
- Claessens, S., van Horen, N., 2012. Foreign banks: Trends, impact and financial stability. *International Monetary Fund*.
- Claessens, S., van Horen, N., 2013. Impact of foreign banks. *Journal of Financial Perspectives* 1, 29-42.
- Claessens, S., van Horen, N., 2015. The impact of the global financial crisis on banking globalization. *IMF Economic Review* 63, 868-918.
- Doğan, M., 2013. Comparison of financial performances of domestic and foreign banks: the case of Turkey. *International Journal of Business and Social Science* 4, 233-240.
- Dünya Bankası, 2018. *Global Financial Development Report 2017/2018: Bankers without borders*. Washington, DC.
- Gültekin-Karakaş, D., 2009. Sermayenin uluslararasılaşması sürecinde Türkiye banka reformu ve finans kapital-içi yeniden yapılanma. *Praksis* 19, 95-131.
- García-Herrero, A., Vázquez, F., 2013. International diversification gains and home bias in banking. *Journal of Banking and Finance* 37, 2560-2571.
- Jeon, B.N., Olivero, M.P., Wu, J., 2013. Multinational banking and the international transmission of financial shocks: evidence from foreign bank subsidiaries. *Journal of Banking & Finance* 37, 952-972.
- Peek, J., Rosengren, E.S., Kasirye, F., 1999. The poor performance of foreign bank subsidiaries: were the problems acquired or created? *Journal of Banking & Finance* 23, 579-604.
- Polovina, N., Peasnell, K., 2015. The effect of foreign management and board membership on the performance of foreign acquired Turkish banks. *International Journal of Managerial Finance* 11, 359-387.
- U.S. Bureau of Economic Analysis, Gross Domestic Product: Implicit Price Deflator [GDPDEF], FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis; <https://fred.stlouisfed.org/series/GDPDEF>, Ağustos 2, 2021.

İLETİŞİM

📍 Sabancı Center 4. Levent 34330 İstanbul

☎ + 90 (0212) 385 65 09

✉ cef@sabanciuniv.edu

🌐 cef.sabanciuniv.edu